

Кравець С. Г.,
*кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
завідувач лабораторії зарубіжних систем
професійної освіти і навчання,
докторантка Інституту професійної освіти
НАПН України, м. Київ*

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Вивчення закономірностей та взаємозалежностей процесів розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ДПП у сфері П(ПТ)О) ґрунтується на ідеях синергетичного підходу, що передбачає злагоджену взаємодію між окремими структурними елементами системи (держави, бізнесу, громадськості та ін.) для отримання результату – синергетичного ефекту, а саме: підвищення ефективності та якості надання освітніх послуг; прискорення інвестицій у відновлення та оновлення інфраструктури закладів П(ПТ)О з орієнтацією на сучасні технічні й технологічні умови, зокрема створення навчально-практичних центрів; використання потенціалу приватного сектора; реалізація реформ сучасної професійної освіти; розвитку системи кваліфікацій та євроінтеграційних процесів. Ресурсність кожної підсистеми, її представників забезпечується відповідальністю у повноцінній реалізації можливостей кожного учасника ДПП для виконання спільних цілей та реалізацію завдань проєкту. Недосконалість окремих складових цілісного процесу зумовлює його недосконалість та потребує компенсації цих ресурсів із інших систем. Такі недосконалості призводять до деструктуризації системи, а конкретніше – відсутності мотивації до їх ініціювання за прикладами невдалого досвіду та призупинення розвитку проєктів ДПП.

В умовах війни перед системою П(ПТ)О постали складні завдання – у небезпечних умовах воєнного стану адаптуватися до вимог ринку праці, причому в ситуації, коли сам ринок зазнав значних руйнувань та виробничих змін й переорієнтацій. Саме тому розвиток ДПП у сфері П(ПТ)О здебільшого характеризується процесами самоорганізації для вирішення нагальних потреб, що здебільшого є несистемною діяльністю, короткостроковою за часом та не завжди гарантує результат у невизначених умовах та за відсутності чітких програм ДПП. До таких проєктів ДПП належать взаємодоповнюючі, коли результат спільної діяльності є кращим, аніж за самостійного виконання, або ж – взаємозалежні, які тільки спільно можуть дати позитивний результат.

Виходячи із позиції функціонування закладів П(ПТ)О та виконання організаційних вимог професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, то безумовно, кращий результат у формуванні професійних навичок майбутніх кваліфікованих робітників забезпечується шляхом

проходження виробничої практики на підприємствах, організації дуального навчання у реальних умовах виробництва. Відтак, у забезпеченні якості професійної підготовки таке партнерство є доповнюючим результатом і певною мірою сприяє підвищенню показників якості професійної освіти. Якщо ж орієнтуватися на економічний аспект щодо забезпечення розвитку людського капіталу, то тільки взаємозалежні результати партнерства можуть сприяти цьому. У такому разі партнерство має ініціюватися ринком праці, приватними бізнес-структурами та виробничими організаціями.

Враховуючи реальні умови, у яких перебувають «ключові» партнери ДПП у сфері П(ПТ)О, можна схарактеризувати цей процес як оперативне партнерство – використання можливостей та ресурсів суб'єктів ДПП у вирішенні актуальних проблем. Партнерство для вирішення нагальних питань є відповіддю на питання про відсутність довгострокових інвестиційних програм ДПП у сфері П(ПТ)О, цільове спрямування та функціональні механізми управління якими могли б забезпечити як взаємодоповнюючі, так і взаємозалежні результати для суб'єктів ДПП, а також сприяти приросту економічних результатів: розвитку людського капіталу, відновлення, підвищення конкурентоспроможності тощо. Варто зазначити, що на відміну від оперативного партнерства, спрямованого на конкретний результат, довгострокові інвестиційні проекти ДПП можуть надавати й додаткові переваги, отримані у ході реалізації спільної діяльності, які можуть мати набагато вищий ефект, аніж за функціонування суб'єктів партнерства як окремих самостійних одиниць.

Функціонування синергетичної системи ДПП у сфері П(ПТ)О детермінується комплексом чинників: соціальними, економічними, законодавчими, управлінськими та євроінтеграційними, що впливають на діяльність суб'єктів партнерства, й зумовлюють тенденції цього процесу.

Пріоритетні потреби сьогодення, спрямовані на надолуження втраченого, відбудову та відновлення, інноваційне випереджальне економічне зростання, загальну конкурентоспроможність держави та національних суб'єктів господарювання у світі – актуалізують значення реалізації соціально-економічних проектів ДПП. Йдеться, насамперед, про інвестиції в розвиток людського та інтелектуального капіталу (система професійної освіти (підготовка та перепідготовка кадрів), розробка та впровадження нових технологій) та інфраструктуру (відбудова пошкоджених чи зруйнованих закладів освіти, оновлення матеріально-технічного забезпечення, створення належних умов для роботи тощо). Важливою передумовою розвитку такого партнерства є усвідомленням того, що «освіта, професійна кваліфікація, розвинені таланти, здоров'я, що розуміються як поняття людського капіталу, мають конкретну економічну вартість» [6].

Практичний досвід засвідчує розвиток ДПП у сфері П(ПТ)О на умовах оперативного соціального партнерства: формального (на основі угод, галузевих та регіональних рад) та неформального (у конкретних проектах). Таке соціальне партнерство передбачає «колективно-договірне регулювання соціально-трудових відносин між соціальними суб'єктами шляхом

розроблення й реалізації спільних соціально-трудоових договорів, програм чи угод на визначені терміни; об'єднання зусиль різних суб'єктів (установ з підготовки кадрів, підприємств, організацій роботодавців, галузевих організацій, профспілок, центральних, регіональних та місцевих органів влади) заради спільно визначених цілей» [5]. Прикладами такого партнерства є співробітництво між закладами освіти різних типів і рівнів підпорядкування, між закладами П(ПТ)О та громадськими організаціями, науковими установами, професійними спілками, соціально-культурними організаціями тощо.

На засадах соціального партнерства між закладами П(ПТ)О та представниками регіонального ринку праці організується і виробнича практика здобувачів освіти. Формальне соціальне партнерство сприяє появі додаткових форм участі недержавних суб'єктів у розвитку системи П(ПТ)О, зокрема: участь у забезпеченні якості П(ПТ)О шляхом розроблення професійних стандартів; участь представників роботодавців та профспілок у діяльності регіональних рад професійно-технічної освіти з метою формування та розміщення регіонального замовлення на підготовку фахівців й робітничих кадрів; більш активне сприяння впровадженню дуальної П(ПТ)О [4].

Співвідношенням між економічними потребами ринку праці та наявністю ресурсного потенціалу системи П(ПТ)О (сукупність наявних ресурсів, можливостей, які будуть використані для задоволення потреб користувачів за умов оптимального використання наявних ресурсів та сприятливих макро та мікроекономічних умов господарювання) зумовлює об'єднання зусиль різних суб'єктів для розвитку проєктів на державному, регіональному та місцевому рівнях. Прикладом такого партнерства є створення альянсів між закладами П(ПТ)О та бізнесом для потреб економіки з метою реалізації суспільно значущих проєктів (науково-дослідницькі проєкти з виготовлення певної продукції, надання послуг; проєктна робота для потреб економіки регіону тощо). Таке партнерство, як правило, спрямоване на формування ефективної економічної політики, підвищення інвестиційної та інноваційної активності у регіоні, зростання конкурентоспроможності, розвитку виробничої та соціальної інфраструктур. На інституційному рівні така діяльність здійснюється у межах конкретного проєкту, що розвивається відповідно до завдань і закінчується у разі досягнення конкретного результату. Організаційні механізми такого партнерства передбачають залучення бізнес-компаній для тривалого фінансування і поточного управління суспільною інфраструктурою та широким колом об'єктів державної власності, у тому числі й закладами П(ПТ)О, у яких здійснюється підготовка кваліфікованих робітників для потреб регіону. Йдеться і про побудову моделей фінансування проєктів такого партнерства для досягнення взаємозалежного ефекту, і проведення активної політики зайнятості у регіоні з урахуванням промислової орієнтації, внесення проєктів такого партнерства до Стратегій розвитку регіону та

створення спеціального органу управління проєктами ДПП в діяльності економічних суб'єктів.

Складність розвитку соціально-економічних проєктів полягає у відсутності належного їх фінансування. Україна сьогодні не володіє фінансовими ресурсами для повноцінного задоволення потреб соціально-економічної та гуманітарної сфер. Тому говорити про ефективний взаємозалежний результат ДПП у сфері П(ПТ)О вкрай складно. Саме тому, взаємодія на засадах партнерства дає змогу залучати фінансові ресурси соціальних партнерів (стейкхолдерів) до реалізації проєктів ДПП, збільшуючи обсяги капіталовкладень приватного сектору у розвиток сфери П(ПТ)О. Водночас, у цьому процесі необхідною є державна підтримка шляхом надання державних і місцевих гарантій за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів, доступу до інновацій у сфері освіти і науки [7].

Якщо розглядати питання фінансування на регіональному рівні, то органи місцевого самоврядування поки що не в змозі залучити великий приватний капітал для реалізації суспільно важливих проєктів розвитку освіти в цілому. Тому такі надважливі для відбудови України та розвитку національної економіки сектори, як освіта, наука та культура, залишаються без належного фінансування. Окрім того, у розвитку соціально-економічних проєктів ДПП навіть за умови залучення інвестиційних коштів, має місце небезпека латентного «зрощування» державного та приватного підприємництва, що негативно впливає на інвестиційну привабливість соціально-економічної сфери.

Сфера П(ПТ)О напрацювала певний досвід у розвитку ДПП, до якого можна зарахувати: створення й повноцінне функціонування на базі закладів П(ПТ)О навчально-практичних центрів галузевого спрямування, запровадження участі представників приватного сектору у формуванні регіонального замовлення на підготовку кваліфікованих кадрів та опрацюванні законодавчих і нормативно-правових актів, керування розробленням професійних і освітніх стандартів, випереджувальне оновлення змісту професійної освіти з урахуванням техніко-технологічних змін у галузях економіки; організація й здійснення виробничого навчання і виробничої практики на виробництві (дуальне навчання на робочих місцях); організація стажування педагогічних працівників в умовах високотехнологічних виробництв; участь стейкхолдерів у складі державних кваліфікаційних комісій, наглядових і регіональних рад П(ПТ)О, проведенні заходів професійної орієнтації, розвитку інституту наставництва на виробництві тощо. Результати розвитку ДПП свідчать про ефективність партнерських відносин між державою і приватним бізнесом у залученні інвестиційних ресурсів для реалізації проєктів у сфері П(ПТ)О з метою задоволення потреб ринку праці у кваліфікованій робочій силі. Водночас, зумовлюється необхідність глибшої імплементації прогресивних ідей у вітчизняну практику партнерства держави, бізнесу і громадськості у підготовці кваліфікованих кадрів відповідно до потреб ринку праці [1].

З огляду на процеси модернізації та реформування системи П(ПТ)О, варто зазначити про роль інвестицій у фундаментальні та прикладні наукові дослідження, які є джерелом новітніх педагогічних технологій та тих, яких потребує виробнича сфера економіки. У сфері П(ПТ)О є інноваційний потенціал для реалізації наукових проєктів, відтак, в цьому аспекті необхідно зосереджувати увагу приватних партнерів, насамперед, на оновленні та розвитку науково-технологічної інфраструктури, проєктах міжнародної наукової співпраці (зокрема, у сфері національного виховання, підприємництва, цифрових технологій). Актуалізація проєктів ДПП у науковій сфері дасть змогу значно зменшити відтік наукових кадрів вищої кваліфікації до інших держав і збільшити надходження до державного та місцевих бюджетів за рахунок доходів від інтелектуальної власності.

Аналіз стану розвитку ДПП у сфері П(ПТ)О у соціально-економічному аспекті засвідчується результатами оперативного партнерства для досягнення доповнюючого ефекту вирішення, здебільшого, односторонніх проблем суб'єктів партнерства. Перспективи розвитку ДПП за соціально-економічним напрямом пов'язані із «зростанням соціальної відповідальності серед приватних підприємств, які дедалі частіше засновують свої власні навчальні центри у співпраці з державними постачальниками П(ПТ)О, а також низку короткострокових курсів від донорів, організацій громадянського суспільства та підприємств, що покликані надати дорослим навички, які, як очікується, будуть потрібні для відбудови країни» [2].

Список використаних джерел:

1. Горбан Є. (2023). Державно-приватне партнерство як засіб модернізації освітньої інфраструктури. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, Kraków, Poland, 134-136. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/966>
2. Звіт за результатами моніторингу системи П(ПТ)О в рамках Туринського процесу в Україні (2023) URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2023-07/System%20monitoring%20report%20-%20Ukraine%20UK_0.pdf
3. Косач І. А. (2015). Державно-приватне партнерство в контексті системно-синергетичної парадигми. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 2, С. 49-55.
4. Кравець С. Г. (2022). Нормативно-правове забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Professional Pedagogics*, 1(24), С.127-137. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.127-137>
5. Кремень В. Г. (Ред.). (2021). *Енциклопедія освіти*. (2-ге вид. доповнене та перероблене). Юрінком Інтер. 1144 с.
6. Ничкало Н. Г. (2022). Людський капітал у мирний час і в добу російської агресії проти України. *Професійна освіта*, 4, С. 2-4.

7. Радкевич О. (2022). Сторони в державно-приватному партнерстві. *Інноваційна професійна освіта*, № 1(2), С. 214-217. DOI: <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.214-217>.

Лапа О.В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України, м. Київ

ЕКОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО РИНКУ ПРАЦІ

У довоєнний час (до широкомасштабного російського вторгнення 2022 року) тенденції розвитку майбутнього ринку праці на українських теренах визначалися загальносвітовими, європейськими, вітчизняними соціальними і економічними тенденціями. Серед основних тенденцій називали технологізацію, цифровізацію, роботизацію виробництва, а також багатопрофільність і універсальність працівників.

Унаслідок повномасштабної російської агресії надзвичайно постраждало природне середовище. Військові дії негативно вплинули на кожен компонент довкілля: повітря, водні, ґрунтові ресурси, тваринний і рослинний світ. Постраждало біля 20% природоохоронних територій України загальною площею близько 1 мільйона гектарів. У грошовому еквіваленті збитки довкіллю України від війни становлять 1,35 трильйонів гривень [3].

Виходячи з цього, зазначимо, що наслідки війни матимуть глобальний характер і потребуватимуть широкомасштабних дій по відновленню екологічного середовища. Також зростанню загального рівня професійної культури фахівця будь-якої галузі економіки сприятиме інтенсивний розвиток його екологічної свідомості.

Наразі екологія існує не тільки як окрема галузь науки, але і проникає у всі сфери життя – відбувається інтенсивна екологізація виробництва, сфери послуг, науки, освіти, соціуму. Упровадження екологічних практик стає обов'язковою частиною роботи всіх секторів промисловості, сільського господарства, сфери послуг і транспорту [5]. У суспільстві формується критична маса громадян, які піклуються про стан природи, ведуть регулярний екологічний моніторинг.

Перед молодим поколінням постає чітка задача забезпечення широкого впровадження екологічних технологій через опанування рядом професій, які пов'язані зі впливом на оточуюче середовище [1]. Зарубіжні і вітчизняні експерти [5; 6; 7], визначають широкий ряд професій, пов'язаних з перетворенням чи відродженням довкілля.